

UDK: 821.09 (100) (091)

Tolib NAJMIDDINOV,
O'zR FA O'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti tadqiqotchisi
E-mail: tolibbek@gmail.com
Orcid ID: 0009-0004-8242-0849,

TDPU professori, filologiya fanlar doktori Q.Qahramonov taqrizi asosida

XORXE LUIS BORXES ADABIY MEROSINING JAHON ADABIYOTSHUNOSLIGIDA O'RGANILISHI

Annotatsiya

Lotin Amerikasi adabiyotining ilg'or yo'nalishlarini belgilab bergan, o'z ijodi bilan adabiyotda ulkan qomus yarata olgan argentinalik buyuk yozuvchi Xorxe Luis Borxes ijodida Lotin Amerikasi xalqlari madaniyati, falsafasi va san'ati butun bo'y basti bilan namoyon bo'ladi. Mazkur maqolada argentinalik buyuk yozuvchi Borxes asarlarining jahon adabiyotshunosligida tutgan o'rni, asarlarining o'ziga xos xususiyatlari, yangi adabiy janrlar hamda yo'nalishlarning paydo bo'lishi, dunyo madaniy merosining katta qismining ijodiga singdirilishi, asotir va afsonalar haqida mulohaza yuritadi.

Kalit so'zlar: Jahon adabiyotshunosligi, oqim, avangard, mifologiya, afsona, janr, badiiy tafakkur, ramz, timsol, esse, rang-baranglik, o'ziga xoslik, uslub.

ИЗУЧЕНИЕ ЛИТЕРАТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ХОРХЕ ЛУИСА БОРХЕСА В МИРОВОМ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ

Аннотация

Культура, философия и искусство народов Латинской Америки в полной мере отражены в творчестве великого аргентинского писателя Хорхе Луиса Борхеса, который определил прогрессивные тенденции в латиноамериканской литературе и создал своим творчеством огромную энциклопедию в литературе. В статье рассматривается место творчества великого аргентинского писателя Борхеса в мировом литературоведении, специфика его произведений, возникновение новых литературных жанров и направлений, включение в его творчество значительной части мирового культурного наследия, мифы и легенды.

Ключевые слова: Мировое литературоведение, движение, авангард, мифология, миф, жанр, художественная мысль, символ, образ, эссе, многообразие, самобытность, стиль.

THE STUDY OF THE LITERARY HERITAGE OF JORGE LUIS BORGES IN WORLD LITERATURE STUDIES

Annotation

The culture, philosophy and art of the peoples of Latin America are fully reflected in the work of the great Argentine writer Jorge Luis Borges, who determined the progressive trends in Latin American literature and created a huge encyclopedia in literature with his work. This article discusses the place of the works of the great Argentine writer Borges in world literary studies, the specific features of his works, the emergence of new literary genres and trends, the incorporation of a large part of the world's cultural heritage into his work, myths and legends.

Key words: World literary studies, movement, avant-garde, mythology, myth, genre, artistic thought, symbol, image, essay, diversity, originality, style.

Kirish. O'tgan asrning oxirgi choragida rus tili orqali bo'lsa ham o'zbek kitobxoniga yetib kelgan Lotin Amerikasi adabiyoti, ayniqsa, nasri hammamizni hayratga solgan edi. O'tgan asr intihosida Lotin Amerikasi yozuvchilarining katta to'lqin bilan ko'tarilishi, ijodiy parvozini jahonning yirik adabiyotshunoslari bejiz "Amerikaning ikkinchi bor kashf qilinishi" deb baholashmagandi. Lotin Amerikasi mamlakatlarining Argentinalik Borxes, Onetti, Markes, Benedetti, Xulio Kortasar, kubalik Alexo Karpenter, kolumbiyalik Gabriel Garsia Markes, gvatemalalik Migel Anxel Asturias, meksikalik Karlos Fuentes singari o'nlab favqulodda buyuk adiblari yaratgan maktablar jahoniy adabiyotni yangicha ruh, o'zgacha mazmun va shakl bilan boyitdi. Mana shunday ulkan e'tirof sababchilaridan biri umri davomida barakali ijod qilgan argentinalik buyuk adib Xorxe Luis Borxesdir. Uning ijodida Lotin Amerikasi xalqlari madaniyati, falsafasi va san'ati butun bo'y basti bilan namoyon bo'ladi. Shu bois Borxes asarlarining tag ildizini bilish, o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xorxe Luis Borxes antik davr va hozirgi zamon Sharq-u G'arb sirlarini anglashga intilgan, ko'pgina xalqlarning

falsafiy hamda diniy-mistik ta'limotlarni o'rgangan va ularni o'z ijodi mohiyatiga mohirona singdirgan adibdir. Uning ijodi ham estetik zavq, ham teran ilm-ma'rifat berishi bilan qadrlidir.

Metodologiya. Maqolada adabiyotshunoslikda qo'llaniladigan bir qancha metodlardan foydalanilgan. Jumladan, ijodkor shaxsiyati bilan bog'liq tahlillar avtobiografik metoddan, asarlarining tahlili qiyosiy metoddan foydalangan holda tahlilga tortilgan. Shuningdek, Lotin Amerikasi adabiyoti va Borxes ijodi tarixiy-madaniy metod orqali solishtiriladi hamda tahlillar asnosida ijodkor shaxsiyati gavalantiriladi.

Asosiy qism. Lotin Amerikasida diniy va mifologik ong – zamonaviy Lotin Amerikasi sivilizatsiyasida qorishiq xususiyatga ega va Yevropa, Sharq, Amerika hamda Afrika xalqlarining etnik madaniy an'analari va marosimlarining tarkibiy qismlari birlashuvini anglatadi.

Zamonaviy Yevropa falsafasi uchun mifologik tafakkur arxaik yoki ekzotik tushunchaga aylandi. Ular afsonalarga zamonaviy ong darajasiidan kelib chiqib, uning asosiy manbalariga e'tibor qaratishadi. Ayni shu jihat Lotin

Amerikasi ijodkorlarida kuzatilmadi hamda folklor elimentlariga katta e'tibor qaratishdi. Aynan folklor elimentlari orqali qit'a madaniyatining asosi bo'lgan "shaxsiyat g'oyasi" tasviri XX asr adabiyotida "yangi to'liq" deb e'tirof etildi. Lotin Amerikasi adabiyoti va falsafasi rivojlanishining asosiy yo'nalishi – o'ziga xosligini tasdiqlash, madaniy mohiyatni izlash, boshqacha aytganda, o'z-o'zini taftish qilishga qaratilgan.

Xorxe Luis Borxes o'z asarlarida folklor elimentlarini Lotin Amerikasining hayotiy haqiqati sifatida ko'p bor tasvirlagan. Ammo ular falsafiy yozuvchi nuqtai nazaridan talqin qilinganligini ta'kidlash joiz.

Mamlakatimizda esa Borxesning mashhurligi faqat qayta qurishdan keyin boshlandi. Rossiyadagi lotin Amerikasi yozuvchisining asosiy tadqiqotchilaridan biri Boris Dubin 1975 yilda Borxesni tarjima qilishga uringanini eslaydi. "Bu deyarli amalga oshdi, lekin oxir-oqibat u nashr etilmadi. Borxes chililik diktator bilan kechki ovqatga borgan ma'lum bo'ldi va hamma narsa taqa taq to'xtadi. Borxes deyarli o'n yil davomida Ittifoqda butunlay taqiqlandi" (Дубин Б.В., 2017, 17). Uning Pinochet bilan uchrashuvi argentinalik yozuvchiga nafaqat SSSRda mashhurlikka, balki Nobel mukofotini qo'lga kiritishi uchun ham qimmatga tushadi – bu o'sha davrda ancha siyosiyashiriladi. Dubin Borxesning maxsus maqomini eslatib o'tadi: "1984 yilgacha davom etgan Sovet Ittifoqida – antologik tarjimalarda biroz nashr etish mumkin edi, ammo mualliflik to'plamlariga ruxsat berilmagan" (Дубин Б.В., 2017, 18). Natijada, Borxes asarlarining rus tilidagi birinchi to'plami faqat 1984 yilda Rigadagi "Polaris" ("Polyaris" – 1980-yillarning oxirida Rigada tashkil qilingan, asosan fantastika adabiyotiga ixtisoslashgan rus tilidagi nashriyot uyi) nashriyoti tomonidan, so'ngra bir qancha asarlari va u bilan bog'liq ishlar amalga oshiriladi (Quyidagi nashrlarni misol sifatida keltirish mumkin: Иностранная литература, 1984, № 3; Ямпольский М.Б. Метафоры Борхеса // Латинская Америка, 1989, № 6; Дубин Б. Четыре притчи о цивилизации // Знамя, 1993, № 10. // Борхес Х.Л. Проза разных лет: Сборник. - М.: Радуга, 1989. - 320 с. // Борхес Х.Л. Коллекция: Рассказы; Эссе; Стихотворения. - СПб.: СевероЗапад, 1992. - 639 с. // Борхес Х.Л. Сочинения в трех томах. - М.: Полярис, 1997. // Вайль П. Другая Америка. Мехико - Ривера, Буэнос-Айрес – Борхес / Иностранная литература. - 1996. - № 12. - С.230-241. // Гадамер Г.-Г. Философия и герменевтика. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного. М., 1991. // Генис А. Русский Борхес // Новый мир. - 1994. - № 12. - С.214-222. // Гессе Г. Игра в бисер. - М., 1969. - 448 с). Keyinchalik 2005 va 2011 yillarda Sankt-Peterburgdagi "Amfora" tomonidan yanada kengaytirilgan versiyalari nashr etildi (Борхес Х.Л. 1989, С -320). O'zimizda esa X.Borxes hayoti va ijodiga bag'ishlangan maqola va tarjimalar XX asrning so'ngida "Jahon adabiyoti", "Sharq yulduzi", "Yoshlik", "Yosh kuch" va "Tafakkur" jurnallarida berila boshlandi. 2019 yilga kelib uning "Al-Muhtasimga yaqinlashuv: hikoyalar" kitobi Sharifjon Ahmad tarjimasi bilan "Akademnashr" nashriyotida 2019 yil nashr qilindi (O'zbek kitobxonlari adibni quyidagi nashrlar orqali tanishdi: Борхес Х.Л. Проза разных лет. Москва, "Радуга" 1984 г./ Борхес Х.Л. Современная проза. - Москва, "Радуга" 1984 г./ Хорхе Луис Борхес "Собрание сочинений" Санк-Петербург, "Амфора" 2005 г./ Борхес Х. Л. Письмена Бога / Составление, вступ. статья и прим. И. М. Петровского. — М.: Республика, 1992. — 510 с. / А. Ф. Кофман. Латиноамериканский художественный образ мира.— М., Наследие, 1997.— 320 с. / "Иностранная литература" журналы, 1999 йил 9-сон. // "Знамя журналы" журналы, 2000 йил 12-сон // "Тафаккур" журналы, 2004 йил 1-сон. // "Шарқ юлдузи" журналы, 1988 йил 6-сон. // "Ёшлик" журналы, 2000 йил 5-сон. // "Ёш куч" журналы, 2001 йил 2-сон. Интернет манбалари: www.latin.es,

www.google.uz, www.lib.ru, www.jad.uz, www.seren.ru, www.yahoo.com, www.rambler.ru, www.yandex.ru, www.ziyouz.com. // Борхес Х.Л. Ал-Муҳтасимга яқинлашув: ҳикоялар (Шарифжон Аҳмад таржимаси). – Т.: Академнашр, 2019. – 288 б.).

Borxes ilmiy va badiiy adabiyotda tez-tez tilga olinishiga qaramay, to'g'ridan-to'g'ri uning ijodiga bag'ishlangan asarlar juda kam. Masalan, uning rus tilida faqat bitta tarjimai holi bor – chililik ijodkor Volodya Teitelboim tomonidan ispan tilida yozilgan "Ikki Borxes" kitobi. Mazkur asar kam tiraj bilan nashr etilgan hamda yozuvchining mahorati va manbalarining kengligiga qaramay, muallifning yashirin qarashlari tufayli to'liq ob'yektiv deb hisoblanmaydi. MDH davlatlarida yozuvchi ijodiga bag'ishlangan dastlabki asar – Rostovning "Mart" nashriyoti tomonidan O.P.Chistyuxina muallifligidagi "Ezoterik falsafa" (Эзотерическая философия) seriyasida nashr etilgan 100 betlik "Borxes" kitobidir.

Shuni alohida qayd etish joizki, Borxesga ijodiga bag'ishlangan o'zbek madaniy olamida biror bir asar topilmadi. O'zbek adabiy tanqidchiligida ilmiy va adabiy jurnallarda kichik maqolalar yoki tarjimalar, kitoblarning alohida fasllari bor, lekin yozuvchi ijodiga qaratilgan katta hajmli tadqiqotlar, asarlar yo'q. Shunga qaramay o'zbek adabiy olamida Tal'at Solihov, Olim Otaxon, Viktor Alimasov, Mahkam Mahmudov, Muhammadjon Xolbekov, Sharifjon Ahmedov, Tursin Ali, Nazar Eshonqul, Jabbor Eshonqulov, Murod Chovush kabi ziyolilarning tahlil va talqinlarini kuzatish mumkin.

Umuman olganda, dunyo adabiy jarayonida Borxes olami va ijodi tadqiqiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Hozirgi kunda uning tanqidchi va tahlilchisi hisoblangan Beatriz Sarlarning ispan tilida yozilgan – "Borxes – qirg'oqdagi yozuvchi" (Beatriz Sarlo – Borges, un escritor en las orillas) kitobi ancha bahs munozaralarga sabab bo'lmoqda. Tadqiqot Borxes ijodini keng kamrab olmasada, yozuvchining asarlarini o'tgan asr Argentina adabiy jarayoni doirasida tahlil qilish, faktlarni mukammal bilishi va muallifning asosiy maqsad va intilishlarini chuqur ochib berishi bilan qimmatli. London universitetning ispan va lotin Amerikasi tadqiqotlari fakulteti faxriy professori Jeyson Uilsonning Angliyada nashr etilgan "Xorxe Luis Borxes" (Jason Wilson – Jorge Luis Borges) kitobini ham eslatib o'tish o'rinli. Kitob ijodkorni chuqur o'rganishga va izchil yondashuvlar, yozuvchining mukammal tarjimai holi, u haqidagi batafsil xorijiy manbalar ro'yxati bilan ajralib turadi. Shuningdek, 2021 yilda Ispaniyada nashr qilingan Garabiyeta Leonardo, Forero Marocatica Tereza "Borxes va Sharq" (Garabietta Leonardo, Forero Maria Teresa – Borges y Oriente) asari uning Sharq bilan bog'liq qiziqishlarni va bu jarayonning ijodga ko'chishini batafsil tahlil va tadqiq qilgan yangi adabiy manba namunasi sifatida keltirish mumkin.

Borxes haqidagi izlanishlarni, ilmiy tadqiqotlar haqidagi ma'lumotlarni yana uzoq davom ettirish mumkin, u haqida Argentina, Buyuk Britaniya, Fransiya, AQSH va boshqa ko'plab mamlakatlarida turli tillarda yozilgan ilmiy ishlar nashr qilinmoqda. Shu o'rinda yozuvchining ijodiy merosini o'rganadigan ikkita yirik tashkilotni eslatib o'tish joiz. Birinchisi "Borxes akademik tadqiqot markazi" (Borges Center, markaz veb-sayti: <https://www.borges.pitt.edu>) – hozirda Pisburg (AQSH, Pensilvaniya) universitetida Daniel Balderston boshchiligida faoliyat olib boradi hamda uch tilda "Borxes O'zgarishlari (Variaciones Borges)"li jurnal nashr etiladi. Ikkinchisi – yozuvchining bevasi Mariya Kodama tomonidan tashkil qilingan "Xorxe Luis Borxes xalqaro jamg'armasi" (Fundación internacional Jorge Luis Borges, fond veb-sayti: <http://www.fundacionborges.com.ar>), yozuvchi ijodini o'rganish va ommalashtirish, unga

bag'ishlangan kitoblar, jurnallar va ixtisoslashgan nashrlarni chop etish bilan shug'ullanadi.

Borxesning Yevropa madaniy va falsafiy an'analari bilan chambarchas bog'liqligiga qaramay, uning o'zi har doim u, birinchi navbatda, argentinalik yozuvchi ekanligini ta'kidlagan. Argentinaning mahalliy mifologiyasiga - harbiy o'tmish mavzulariga, shuningdek, tub aholi hikoya va asotirlariga murojaat qiladi. Bundan tashqari, Borxesning asarlari markazida "umuminsoniylik" hoyalari turishiga qaramay, ular Lotin Amerikasiga xos bo'lgan ba'zi tasvirlar va mifologiyalarni o'z ichiga oladi.

O.P. Chistyuxina shunday yozadi: "Yozuvchi-faylasufning ijodi o'zining noyob individualligiga qaramay, har doim ma'lum bir yo'nalish yoki oqimga, ma'lum bir davrning badiiy va falsafiy tafakkuriga mansub maktabning ma'lum bir an'analarni o'z ichiga oladi. Shu jihatdan Xorxe Luis Borxes, birinchi navbatda, Lotin Amerikasi madaniyatining ulkan hodisasi, shu bilan birga, Borxes, shubhasiz, xalqaro miqyosdagi, mohiyatan butun insoniyatga tegishli shaxsdir. Shuning uchun uning hayoti va faoliyatiga XX asrning eng muhim jahon voqealari va intellektual yutuqlari prizmasidan qarash kerak." (Чистюхина О.П., 2005, 52). Adabiy tanqidchi A.F. Kofman ham jumladan, shunday fikr bildiradi: "Borxes o'ziga xos, chuqur individual mifologiyani yaratgan, aniq umuminsoniylik yo'nalishdagi yozuvchi", "Lotin Amerikasi badiiy tafakkurining barqaror obrazlari va mifologemalari (Mifologema (yunon tili "μῦθος" - fikr, aql) – mifologik syujetlar, sahnalar, globallik, universallik bilan ajralib turadigan va dunyo xalqlari madaniyatida keng tarqalgan tasvirlar) hayratlanarli aniqlik bilan namoyon bo'ladi" (Борхес Х.Л., 2011, 10). Uning ijodida milliy-madaniy ohang to'g'ridan-to'g'ri tasvirlashda emas, yashirin holatda to'liq namoyon bo'ladi.

Bu hikoyalar ma'lum intellektual tayyorgarlikni talab qiladi. Asarlarining tili, g'oyasi va syujeti murakabligi bois ham toki 1961 yilgacha o'z vatanida deyarli e'tibordan chetdagi yozuvchi edi; 1961 yil fransuz va boshqa tillarga asarlari o'girilgach, bir necha oyning o'zida avval Yevropada, so'ng o'z vatanida eng mashhur yozuvchiga aylandi, shu yil adabiyotni va adabiy uslubni yangilashdagi xizmatlari uchun Absurd teatri otasi Semyuel Bekket bilan birga "Formentar" (Shuningdek, "Formentor de las Letras" nomi bilan tanilgan xalqaro adabiyot mukofoti. Mukofot 1961 yildan 1967 yilgacha va uzoq tanaffusdan so'ng, 2011 yildan boshlab topshirilmoqda. Mukofot o'z nomini adabiy kecha va yig'inlari bilan mashhur bo'lgan Ispaniyaning Mallyorka orolidagi Formentor shahridan olgan) mukofotiga sazovor bo'ldi hamda kitoblari barcha mamlakatlarda minglab nusxada chop etila boshladi. O'z vatanlarida eng e'tiborli sanalgan intellektual adabiyot vakillarining aksariyati Fransiyada chop etilgach, shuharat topib ketishlarida o'ziga xos hikmat bor, albatta. Fransuz adabiyoti jahon adabiyotidagi eng qiziqarli, turli xil oqim, eksperimentlarga boy, adabiyotni yangilashdek buyuk maqsadlarni o'z oldiga qo'ygan modernistik yo'nalishni boshlab bergan, g'oyat rang-barang adabiyotdir. Bodler, P.Volerm, Rembo asarlari modernizmning dunyoga kelishiga juda katta turtki berdi.

Sharq afsonalarini juda-juda eslatuvchi miflarga qurilgan roman va hikoyalar bilan maftun qilgan ulkan yozuvchi XX asrning ikkinchi yarmidan adabiy doiralarda bir ovozdan "Lotin Amerikasi nasrining otasi" deb baholandi. Baholashda adashilmagan ekan. Bu haqda hozirda dunyoning mashhur yozuvchisi bo'lgan Paulo Koelo ispan adibi Xuan Arias bilan bir subhatda shunday deydi:

"Yoshligimda Borxes men uchun avliyo edi, hozir ham shunday. U bilan tanishish uchun bir kuni Rio de-Jeneyrodan avtobusga o'tirib, Argentinaga yo'l oldim. Unga telbalarcha sig'in ar edim. Yonimda bir qiz ham bor edi. Biz qog'ozda ko'rsatilgan manzilga keldik. Borxesni o'z uyining

ruparasidagi mehmonxonada, deb aytishdi. Men yoniga bordim. Borxes kursida o'tirar edi. U bilan gaplashish uchun qirk sakkiz soat mijja qoqmay keldim, ammo yuzma-yuz bo'lgach, so'zlash qobiliyati meni tark etdi. "Qarshimda men sig'inadigan sanam turibdi, sanamlar esa gapirmay- di", deb xayolimdanda o'kazdim. Unga bir og'iz ham so'z aytolmadim. Qiz esa bu holatni tushunmasdi. Unga: "Men afsonaga aylangan odamni ko'rmoqchi edim va bu baxtga erishdim", deb tushuntirdim. Aslida u yerda so'zga hojat qolmagan edi... Mening hamma kitoblarimda Borxesning ta'siri bor" (P.Koelo, 2018, 153).

U o'z fikrini davom ettirib XX asrning ikkinchi yaramidan keyin adabiyot maydonida paydo bo'lgan butun Lotin Amerikasi adabiyoti vakillari Borxes maktabidan chiqqan degan fikrni ilgari suradi va bir qancha muhim dalillar bilan o'z fikrini asoslaydi (X.Arias, P.Koelo, 2004, 7).

Borxes chet el adabiyotini o'qiyotganda madaniy o'tmishni qaytadan kashf etadi va Argentina adabiy an'analarni qayta tiklaydi. Milliy madaniy an'analarni qayta tashkil etish, o'z navbatida, yozuvchiga jahon adabiyotini milliy xurofotlarsiz tahlil qilish, saralash va tartibga solish imkonini berayotganini hisobga olsak, bunga qo'shilmaslik qiyin. Borxes ijodining yana bir muhim jihati – yozuvchi-tanqidchi, yozuvchi-faylasuf sifatida u o'z matnlarida to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita zamonaviy adabiyot va falsafaning asosiy mavzularini muhokama qiladi.

Lotin Amerikasi namoyandalari o'zlarini "butun dunyo" adabiyotining merosxo'rlarimiz deb atar ekan, bunda avvalo, Borxesning xizmatlarini nazarda tutadilar. Borxes ijodida xitoy, hind, islom, yevropa faylasuf va shoirlarining asarlar, shaxslar hamda ularning insoniyat tafakkuri hamda ijtimoiy tarixida tutgan o'rinlari haqidagi badiiy xulosalar joy olgan. Uning asarlari ichida barcha zamonlarning aksar ulug'leri, barcha xalqlarning aksar folklor qahramonlari, tarixiy voqealar va shaxslar, dunyo tamadduni beshigi bo'lgan manzillar, madaniyat nuqtalari, tafakkur manzillari, insoniyatning ardoqli mulkiga aylangan barcha moddiy-nomoddiy xazinalar o'z tasvirini topgan. Hatto uning ijodida aynan bizning madaniyatimizga tegishli ertaklar, Sumurg' va Pari kabi folklor namunalari, Muqanna, Sarbadorlar, Imom Al-Buxoriy, Amir Temur kabi tarixiy shaxslar, Avesto va tasuvvufga bag'ishlangan katta-kichik hikoyalar, esselar uchraydi. Borxes o'z ijodida butun dunyo tafakkur tarixini shuhratparastlik yoki shunchaki xabardor bo'lib qo'yish tasvirlamagan: u bu tafakkur mahsullaridan hamisha zavqlanib kelgan, ularga XX asrdagi fikrllovchi inson nuqtai nazaridan baho bergan, ularni yagona, yaxlit holatda adabiyotga olib kirgan (<http://uza.uz/oz/society/>).

Yozuvchi o'zining fantastik asarlari, fundamental shakldagi chuqur falsafiy va sarguzashtlarga boy ijodi hamda detektiv hikoyalari bilan mashhurlikka erishadi. 1920 yilda u Lotin Amerikasi she'riyatidagi avangard asoschilaridan biriga aylanganligi bois muallif hikoyalarida metafizik (yun. metaphysika – fizikadan so'ng – borliqning sezgilardan yuqori turuvchi prinsiplari va umumiy asoslari to'g'risidagi fan) fantaziya va she'riy usullar o'zaro uyg'unlikda badiiy shaklga kiradi. Asarlarning badiiy tili o'zining yuqori salohiyati va ommaviy madaniyat usullarini mavhum metafizik g'oyalar shaklida qamrab olgani bilan ahamiyatlidir (Бычков В. В., 2003, 18-21).

Jahon adabiy tanqidchiligidagi Borxes haqidagi munozaralar o'tgan asrning 60-yillaridayoq boshlangan. Bu munozaralarda, asosan, Borxes o'zi kim, yozuvchimi, shoirmi, faylasufmi, mutafakkirmi yoki kitoblardan olgan taassurotlarini shunchaki o'ta shaxsiy tarzda konspekt qilgan kishimi; yoki adabiyotlarni bir-biriga sintez qilgan olimmi? degan masalalar qo'zg'alib turibdi. Bu munozaralar qizg'in tus olgan sayin Borxes ijodini tahlil qilgan, qilayotgan tanqidchilar uning yuqoridagi barcha mavzularga javob bera

olishi mumkin bo'lgan yirik iste'dod ekaniga ko'proq amin bo'lmoqdalar (<https://ziyouz.uz/matbuot>).

J. Apdayk (Jon Xoʻyr Apdayk – amerikalik yozuvchi, shoir va adabiy tanqidchi, ko'plab adabiy mukofotlar sovrindori. Borxes ijodi bo'yicha bir nechta universitetlarda ma'ruzalar o'qigan) Borxesni “yozuvchi-kutubxonachi” deb ta'riflaydi. U o'zining zamonaviy hayoti aks-sadolarini emas, balki faylasuflar, yozuvchilar, tasavvuf va ilohiyotshunoslarning kitoblari muajassamlangan jahon madaniyati antologiyasini o'ziga singdirgani ham buni tasdiqlaydi. Borxes tomonidan yaratilgan asarlar “uning asarlari butun dunyoni o'z ichiga olgan, alifbo tartibida joylashtirilgan – kitob miniatyurasi (XV asrgacha yaratilgan tom ma'nodagi rasmi ensiklepedialar. Kitob miniatyurasi mustaqil san'at turi, qo'lda yozilgan kitoblardagi obrazli

rasmlar majmui hisoblangan. 15-asr o'rtalarida matbaa ixtirosi uning yo'qolishiga olib keldi)” edi (Borxes X.L., 1992, 5).

Xulosa qilib aytganda, Argentinalik yozuvchi va shoir Xorxe Luis Borxes ijodida mavjud bo'lgan kulturologik va falsafiy-antropologik g'oyalarni ko'rib chiqib, birinchi navbatda, uning asosiy falsafiy muammolarni yaxlit idrok etishini ta'kidlash kerak. U XX asr buyuk yozuvchilaridan biri bo'lib, dunyoning turli mamlakatlarida izdoshlarini topadigan ma'lum falsafiy va mafkuraviy qarashlarga ega bo'lgan “kulturolog” tushunchasiga mos keladi. Uningning beqiyos bilimdonligi, uning badiiy adabiyotni sharh sifatida taqdim etish metodi adabiyotda uslublarning yuzaga kelishiga sabab bo'ldi. Borxes o'zining adabiy va falsafiy qarashlari, izlanishlari tufayli zamonaviy lotin Amerikasi Nasrini amalda ilmiy va falsafiy tafakkur darajasiga o'tdi.

ADABIYOTLAR

1. Дубин Б.В. Очерки по социологии культуры / Борис Дубин. – М.: «НЛО», 2017.
2. Чистюхина О.П. Борхес / О.П. Чистюхина. – М.: ИКЦ «Март»; Ростов н/Д: Издательский центр «Март», 2005.
3. Борхес Х.Л. Собрание сочинений: в 4 т.-2-е изд., стер. / Хорхе Луис Борхес. – СПб.: Амфора. ТИД Амфора, 2011.
4. Пауло Коэльо. Алхимёгар. 2-нашр. – Т.: “Ўқитувчи” НМИУ. — 2018.
5. Хуан Ариас, Пауло Коэльо. Исповедь паломника. – М.: Издательство София. 2004.
6. http://uza.uz/oz/society/mu-anna-talimoti-parda-ostida-21-01-2020?sphrase_id=5068460
7. В. В. Бычков. Борхес. Лексикон нонклассики. Художественно-эстетическая культура XX века.. – Москва: Радуга, 2003 г.
8. <https://ziyouz.uz/matbuot/hozirgi-davr-matbuoti/nazar-eshon-ul-borhes/>
9. Борхес Х.Л. Коллекция: Рассказы; Эссе; Стихотворения. - СПб.: Северо-Запад, 1992.